The background features a light blue sky with a decorative border of purple flowers and blue ribbons. The text is centered in a bold, red font.

**Бүйрек үсті бездері,гипофиз,  
қалқанша без және жыныс бездері  
гормодарының жыныстық жетілуді  
реттеудегі рөлі**

# МАҚСАТЫМ:

Ұйқы безі, бүйрек үсті безі, гипофиз және қалқанша без жыныс бездері гормондарының жыныстық жетілуді реттеудегі рөлі туралы білім беру




**“Сары жібек көйлегін  
желбіретіп,  
Жапырағын ағаштардың,  
селбіретіп**





**“Бір қадам артқа”  
Үй тапсырмасын  
Сұрау**



A decorative border of various pansy flowers in shades of purple, pink, and white, arranged in a vertical strip along the left and right edges of the page.

*“Білімдіге дүние  
жарық,  
білімсіздің күні  
кәріп!”  
(Тест сұрақтары)*



1. Қалқанша безі гормонының құрамындағы элемент

- а) Натрий
- ә) Йод
- б) Фтор
- в) Бром

2. Адреналин бөлетін без

- а) Бүйрекүсті безі
- ә) Қалқанша без
- б) Айырша без
- в) Сілекей безі

3. Бүйрекүсті безінің қыртыс қабатынан түзілетін гормон

- а) Тимозин
- ә) Глюкагон
- б) Кортизон
- в) Парат гормоны

4. Тағамның құрамындағы кальций мен фосфордың ішке тез сіңуіне әсер ететін қандай без?

- а) Қалқанша без
- ә) Айырша без
- б) Гипофиз
- в) Қалқанша маңы безі

5. Ішкі секреция бездерінің ауруларын зерттейтін ғылым

- а) Экология
- ә) Неврология
- б) Эндокринология
- в) Хирургия

6. Ішкі секреция бездерінің қызметін реттейтін орталық

- а) Гипофиз
- ә) Гипоталамус
- б) Тимус
- в) Нейроглия

7. Қай без ішкі секреция бездеріне жатпайды?

- а) Гипофиз
- ә) Айырша без
- б) Тері безі
- в) Қалқанша без

8. Қан қысымын жоғарлатып ағзадан судың бөлінуіне тосқауыл болатын гормон

- а) Тимозин
- ә) Вазопрессин
- б) Окситоцин
- в) Тироксин

9. Орталық жүйке жүйесінің қозғыштығы артып, бұлшықеттердің сіресіп қалуы қандай гормонның жетіспеуінен болады?

- а) Тимозин
- ә) Паратгормоны
- б) Кортизон
- в) Адреналин

10. Айырша без дененің қай бөлігінде орналасқан?

- а) Кеңірдекте
- ә) Көмейде
- б) Мида
- в) Бүйректе

# Тест жауаптары:

1. Ә
2. А
3. Б
4. В
5. Б

6. Ә
7. Б
8. А
9. Ә
10. А



10 – “5”  
8-9 – “4”  
5-7 – “3”







**Білу кезені:**

**“Ақылдассанң шешерсің,  
ақылдаспасанң кем  
көсерсің!”**



**Түсіну кезеңі:**

**Мәтінмен жұмыс**



1. И. С. Тургеневтың “Живые мощи” әңгімесінде мынадай аурудың белгілері суреттелген.

Басы солып қалған, бір түсті денесінің әр жерінде қола түсті дақтар пайда болған, мұрыны жіңішкерген пышақтың қырындай, еріні көрінбейді – тек тісі ағарады, көзінің жүдеулігі байқалады. Тірі аруаққа ұқсайды. Қандай ауру туралы Тургенев суреттеген, бұл аурудың себебі неде?

## Жауабы:

Аддиссон ауруы немесе қола ауру деп аталады.

Бүйрекүсті безі сыртқы және ішкі қабаттан тұрады. Ішкі қабаты адреналин гормонын бөледі, ал сыртқы қабатта гормондар көп болады. Соның бірі кортикоидтер.

Кортикоидты гормон жетіспегенде адам Аддиссон ауруына шалдығады. Тургеневтің “Тірі аруақтар” әңгімесінде суреттелген адам “қола аурумен ” ауырады.



## 2. Дәрігер күнделігінен :

Қара суық күз күнінің 9 қарашасы. Ауруханаға таңғы сағат тоғызда жас әскер ауыр күйде жеткізілді. Оқыс ойламаған жерден 19 жастың ойынан 20-ның қырқасына шығар шағында Ғалымжан опат болар еді. Шұғыл түрде операция бөлмесіне жүгіріп бардым. Әріптестерім жас жігіттің өміріне араша түсуге ешқандай мүмкіндік жоқ дегенде, тұла бойым мұздап кетті. Кенет оның бір саусағы қимылдағанын байқадым. Ғалымжан «клиникалық өлімге» ұшыраған. Әдетте, мұндай өлім бес минутқа дейін болады, осы уақыт аралығында науқасты құтқарып қалмасаң, биологиялық өлімге ұласады. Тез арада жүрегіне екі рет «көңіл-күй» гормонын енгіздім. Ол тірі қалды. Оның өмірін сақтап қалуға бар күш-жігерімді салғаныма өзімді бақытты сезінемін.

Сұрақ: Дәрігер науқасқа қандай гормон екті және неліктен деп ойлайсыздар?

Жауабы:

Адреналин гормоны, себебі ол жүректің соғуын жылдамдатады?



3.

19 ғасырдың соңында неміс физиологтары Минковский және Фон Меринг асқорыту жүйесінің қызметін талдаумен айналысты.

Эксперимент барысында иттің ұйқы безі алынып тасталды. Бір күні, қызметші, ота жасалынған иттің кіші дәретіне шыбындардың көп үймелейтінін байқады.

Физиологтарға бұл факт қызық әсер қалдырды.

Соңында физиологтар қандай шешімге келді, өз ойларыңды түсіндіріңдер?

ысалы: «Маша мен аю» мультфильмінде  
Машаның көзі шектен тыс бакырайған,  
оған бақшаңкөз ауруы диагнозын қоюға  
болады ма?..



# Қолдану кезеңі

Аралас бездер	Бөлетін гармондары мен қызметі	Пайда болатын түрлері ауру түрлері
1		
2		





*Диагноз қоя білесіз бе?*



# *“Ой толғаньыс”*

Салмағыңызды білу не үшін керек?  
(дене массасының индексін табу  
керек. Ол үшін кг-мен есептелген  
салмағыңызды бойыңыздың  
квадратына бөлесіз. Мысалы: бойы  
170 см, салмағы 100 кг адамның ДМИ  
34-ке тең)

# Сәйкестендіру кестесі

Ұиқы безі

-Қантты диабет

-Сақал мұрттың пайда болуы

-Инсулин

-Глюкоган

-Сүйек және бұлшықеттің дамуының төмендеуі

Жыныс безі

-Ер адамға табандылық,өжеттілік қасиет береді







*Мақалдың жалғасын тап*

*1. Аурудың жақсысы жоқ,  
Дәрінің ..... жоқ,*

*2. Ауру батпаңдап кіріп,  
.....*

*3. Денсаулықтың  
қадірін.....*

*4. Ауруын жасырған.....*

*5. Денсаулық.....*



*6. Дауды елемеген төлейді  
Ауруды .....*

*7. Айналырған ауру алмай  
қоймас,  
Бұлттанған.....*

*8. Көзің ауырса қолыңды тый,  
Ішің .....*

Сабақта

н  
қалмай,  
сапалы

да,  
саналы

білім ал.

Үйге

тапсыр  
ма

Жүйке

жүйесіні

ң  
маңызы



